

NILS-ERIC SANDBERG

Vår enskilda tillväxt

Nils-Eric Sandberg, frilansskribent, föredragshållare, författare.

De som finns i vården – både personal och patienter; kanske särskilt den senare gruppen – vill nog ha mer resurser dit.

Och alla vill ha mer resurser till sin verksamhet. Alla vill ha expansion. Ett exempel från 1960-talet: Alla kommuner planerade för expansion; finansdepartementet samlade in planerna, och summerade (på den tiden kunde folk i finansnämnligen räkna), och slutsumman visade att landets kommuner planerade för en befolkning på, om jag minns rätt, 60 miljoner invånare.

Det gick inte.

Men alla vill ha mer resurser. Problemet är att resurserna är begränsade. De uppgår till endast 100 procent. De allra flesta i den politiska debatten är ense om att detta är för lite.

Många av dem som gör beräkningar, och kommer fram till den dystra slutsatsen att taket ligger på 100 procent, är ekonomer. De använder matematisk analys i sina kalkyler. Detta har lett till en skarp kritik mot ekonomerna och nationalekonomin. Den kallas ofta nu för »ekonomism«.

En summering av debattens önskemål om »social rättvisa« leder till krav på långt mer än 1 000 procent av de tillgängliga resurserna. Och matematiken betraktas som en socialt orättfärdig vetenskap. Ekonomerna – som envist påstår att det inte finns fler procent än hundra – beskrivs som en samling kallhamrade typer. Det stämmer, kanske. Jag känner en del ekonomer. Några av dem kan vara varmhjärtade, men främst i frågor utanför den egna disciplinen.

Tyvärr känner jag inte tillräckligt många medicinare för att kunna göra en jämförande studie. Det vore annars en intressant fråga.

En rad undersökningar tyder på att de flesta vill ha mer resurser till vården. Det är begripligt: Det värsta som kan hända är att hälsan sviktar, och då är vården den enda räddningen.

En annan sak är att hälsa är mer kor-

relerad till livsstil än till vårdkostnader. Dvs: Hur man kombinerar kost och motion och alkohol, och undviker rökning, betyder mer för hälsan än hur mycket pengar socialministern och landstingen kan spendera. Ytterligare en sak handlar om hur effektivt vårdens resurser används.

Vårdsektorns storlek är en funktion

En annan sak är att hälsa är mer korrelerad till livsstil än till vårdkostnader.

av BNP. Ju högre BNP per capita, desto större vårdresurser per invånare, och desto större andel av BNP till vården. Så ser sambanden ut. Och de visar att när inkomsterna stiger vill allt fler lägga allt mer på vård. Vilket i sin tur visar att majoriteten har en hög värdering av hälsa.

Men hög BNP kräver tillväxt. Detta är Sveriges huvudvärk. Fram till 1970 hade Sverige en hygglig tillväxt; på 1960-talet var den 4,6 procent per år. Men från 1971 föll den till ca 1,5 procent. Och trendmässigt har den legat kvar på den nivån. Sedan 1970 har Sverige fallit från 3:e till 17:e plats i OECDs rankingslista på länder efter BNP per capita. I Världsbankens lista – som omfattar fler länder – har vi fallit från 4 till 21.

Nu finns i debatten, den internationella och särskilt den svenska, en kritik mot tillväxten. Kritikerna beskriver tillväxten som resursförbrukning. Men de flesta kritikerna har missförstått problemet.

Först: Tillväxten mäts som ökning av BNP. Och BNP är inget mått på resursförbrukning; det är ett värdemått. BNP definieras som värdet av den totala produktionen av varor och tjänster.

Bill Gates bidrar till den amerikanska ekonomin – inte genom att förbruka resurser, utan genom att producera programvara som den internationella marknaden värdesätter.

Sedan: Ekonomilitteraturen har en lång rad analyser av begreppet tillväxt. Många har startat i naturtillgångar men funnit att det inte förklarar mycket. Tre fjärdedelar av tillväxten förklaras i stället med en »teknikfaktor«, som exempelvis ekonomipristagaren Solow funnit. I denna teknikfaktor ligger kunskap.

Det land som enligt naturtillgångarna – mineral, vattenkraft – är det rikaste i världen är Kongo. Där bor många av världens fattigaste människor. Det med samma mått fattigaste landet i Europa är Schweiz. Där bor Europas rikaste människor.

Och förklaringen på denna paradox? Jo, den viktigaste tillväxtfaktorn är inte naturtillgångar, utan kunskap (plus legala och finansiella institutioner). Det som skapar tillväxt är inte förbrukning av resurser, utan kunskap. Ett exempel som läkarvetenskapen bör känna till är Losec, världens mest sålda läkemedel. Det genererade tillväxt, åt Sverige. Men det förbrukade inte många fysiska resurser. Utvecklingen av Losec var i sig ett skapande projekt, eftersom det genererade ny kunskap.

Kritiken mot tillväxt bygger på en solid och djupgående okunnighet om tillväxtens innebörd och drivkrafter.

Men tillväxt har inget egenvärde – inte i en fri ekonomi som styrs av individernas önskemål. I en sådan ekonomi – antag en sådan, och använd er fantasi – ska tillväxtkvoterna vara individuella. Riksdagen bör inte bestämma att ekonomin ska växa med x eller y procent, utan skatter och socialförsäkringar ska organiseras så att varje individ själv kan välja hur mycket hon/han vill arbeta och välja sin egen favoritkvot mellan arbete och fritid.

Nils-Eric Sandberg